

AUTOBIOGRAFSKI PODACI U POEZIJI JURJA ŠIŽGORIĆA

O životu šibenskog humanista Jurja Šižgorića, koji ni za vlastita vijeka ni kasnije nije našao svojeg biografa, imamo dosta oskudne podatke. Bio je rodom Šibenčanin iz stare i ugledne obitelji. Njegov imenjak Juraj Šižgorić, šibenski biskup od god. 1437. do 1454., bio mu je stric. U Padovi je studirao kanonsko pravo i postigao doktorsku čast. Živio je u rodnom gradu, gdje je postao kanonik. Dva šibenska biskupa, Luka Tolentić i Franjo Quirini, imenovali su ga svojim vikarom. Umro je kao arhidakon šibenskog kaptola. Svojim latinskim pjesmama stekao je velik ugled među humanistima.

Od čitava njegova književnog rada sačuvana je samo zbirka *Elegiarum et carminum libri III*¹⁾, omanje prozno djelo *De situ Illyriae et civitate Sibenici*²⁾ i zbirka od 16 latinskih pjesama u safičkoj strofi³⁾, od kojih su 13 himne apostolima. Sve ostalo je izgubljeno, pa tako i latinski prijevod naših narodnih poslovice, koji je izradio u zajednici s Ivanom Nauplejem. Kao većina humanista, i Šižgorić je pisao samo latinski. Djelo *Delle più nobili prerogative di Sebenico*, koje mu je prvi pripisao opat A. Fortis⁴⁾, zacijelo je spomenuti njegov prozni spis *De situ Illyriae et civitate Sibenici*⁵⁾.

Dosta autobiografskih podataka možemo naći u njegovim pjesmama, osobito u elegiji *Ad Symonem Diphnycum, theologum* (III 6). Već je M. Šrepel⁶⁾ tu elegiju od 72 stiha, upravljenu Šibenčaninu Šimunu Divniću, nazvao pjesnikovom autobiografijom, kojoj je kao uzor poslužio Ovidijev vlastiti životopis (*Tristium IV 10*). Iako ta Šižgoričeva pjesma navodi niz zgoda iz pjesnikova života, ipak se uvelike razlikuje od Ovidijeve pjesničke autobiografije. Ovidije daje zaokružen prikaz svojeg života započinjući s mjestom i godinom rođenja i

¹⁾ Ta je knjiga štampana u Veneciji god. 1477. Jugoslavenska akademija priprema u svojoj zbirci HRVATSKI LATINISTI novo izdanje te danas rijetke inku-nabule uz prijevod većeg broja pjesama.

²⁾ Ostalo je u rukopisu, a datirano je godinom 1487. Izdao ga je M. Šrepel u GRAĐI za povijest književnosti hrvatske, II 1899, nažalost prema lošem prijepisu rukopisa, koji se nalazi u biblioteci Muzeja Correr u Veneciji.

³⁾ Bit će objavljene u slijedećem svesku GRAĐE za povijest književnosti hrvatske. Isp. V. Gortan, Neobjavljena zbirka Šižgoričevih latinskih pjesama u safičkoj strofi, Ž. A. IX 1—2, Skopje 1959, str. 183 i d.

⁴⁾ *Viaggio in Dalmazia*, vol. I, Venezia 1774, str. 154.

⁵⁾ Isp. V. Gortan, Je li humanist Juraj Šižgorić napisao djelo „Delle più nobili prerogative di Sebenico“? Ž. A. VIII 1, Skopje 1958, str. 101 i d.

⁶⁾ Humanist Šižgorić, RAD 138, Zagreb 1899, str. 251.

završavajući s progonstvom u Tomima na Crnome moru, a Šižgorić navodi samo neke zgrade iz svojeg života, i to uglavnom nevolje, koje su ga snašle u rodnom gradu. Uza sve antičke reminiscencije (Vergilije, Ciceron, Dclija, Cintija, Korina, Lelije, Scipion, Ovidije) i bogat mitološki aparat (Melpomena, Talija, Pijerija, Antenor, Sinon, Paris, Minerva, Dijana, Kipranka, Tantal, Siziif, Aonide, Pijeride, Kastalide, Niz i Eurijal, Kastalija, Muze, Apolon, Pluton, Kerber, Pasifaja) ta pjesma djeluje kao iskrena ispovijest čovjeka, kojemu je život zadao mnogo bolnih udaraca. U 4. stihu pjesnik s bolom i gorčinom uzvikuje:

Hei mihi, sunt vite stammia nigra mee!

(Jao meni, crno je tkanje mojega života!)

Taj isti stih s neznatnom varijantom nalazimo i u elegiji II 5, 28:

Sunt passim vite stammia nigra mee.

Nabrajući svoje jade, Šižgorić na prvome mjestu u autobiografiji spominje preranu smrt svoje braće (stih 5):

Iam dudum flevi crudelia funera fratrum

(Već sam davno oplakivao okrutnu smrt braće).

Pjesnik to iznosi ukratko, jer je u istoj zbirci smrti svoje braće posvetio čitavu elegiju pod naslovom *De duorum fratrum obitu* (II 5). Odatle doznajemo, da je imao dva brata, mlađega Jakova i starijega Nikolu. Prvi je umro od bolesti u dvadesetoj godini života, a drugi je kao mladić od dvadeset pet godina poginuo boreći se za svoj zavičaj. Neutješnu bol i neprežaljeni gubitak izriče pjesnik stihovima (51—52):

*Sic geminis fato, geminis orbatus ocellis,
sic perit nostrae maxima pars animae.*

(Tako oba po udesu, oba izgubih mila oka,
tako propade najveći dio moje duše).

Nakon toga Šižgorić se osvrće na provale turske vojske na šibensko područje. Turci doduše nisu mogli osvojiti utvrđeni grad, ali je zato nemilo stradala njegova okolica. Ističe, kako su i te ratne nevolje izazvale tužne zvukove njegove lire (stihovi 6—7):

*Et solitus Turcus nostris accurrere campis
turbavit querulo carmina nostra sono.*

(I učestali turski zaleti u naša polja
uzbudiše moje pjesme tužaljkom.)

O tome je spjevao svoju najljepšu elegiju *De Sibenicensis agri vastatione* u 98 stihova (II 29). Uvod, u kojem se općenito tuži na svoju zlu kob i još jedanput spominje smrt svoje braće, završava se bolnim pitanjem (stih 24):

Me miserum semper, fors mala, quid crucias?

(Zašto, opaki udesu, mene bijedna neprestano mučiš?)

Iste se riječi ponavljaju na početku te pjesme u stihu 5. Šižgorić rijetko ponavlja svoje stihove. Kad to ipak čini, kao ovdje, očito je, da ponovljen sadržaj želi jako naglasiti. Stihom 29 započinje prava tema elegije najavljena u njezinu naslovu. Do stiha 52 pjesnik najcrnjim bojama opisuje krvoločne Turke, omražene čitavom svijetu. Posebno ističe njihovo pijančevanje, proždrljivost, ljubavnu pohotu i homoseksualnost (*fas Ganymedis amor*, stih 34). U stihovima 53 do 86 živo i realistički opisuje nemile prizore, koje je sam promatrao s kule šibenskih zidina. Turci kolju, odvođe u ropstvo, oskrvnjuju žene i djevojke, uništavaju usjeve, pale i pustoše. Na završetku te elegije pjesnik izriče spremnost da napusti svoj pjesnički i pravnički rad i da mačem u ruci brani svoj zavičaj.

U svojoj autobiografiji Šižgorić dalje spominje i smrt žene šibenskoga kneza Marka Bollana, koji mu je, kako se čini, bio sklon. O tome je također spjevao posebnu elegiju *Ad Marcum Bollandum* (III 5), kojom tješi ožalošćena kneza. I u toj pjesmi Šižgorić ističe, da mu je život bio gorak (stihovi 25—26):

*Certe elegos lusi semper, miserabile carmen,
degebat miseros nam mea vita dies.*

(Doista, uvijek sam pjevao elegije, tužne pjesme,
jer mi je život provodio bijedne dane.)

U nastavku svoje autobiografije pjesnik iznosi nevolje, koje je doživio u Šibeniku. Najprije se osvrće na gubitak očinskog imanja ovim stihovima (17—18):

*Arva paterna mihi civili lege relicta,
heu, rigor eripuit saevitiesque mala.*

(Očinska polja, ostavljena mi po građanskom zakonu,
jao, otela mi je krutost i opaki bijes.)

Kako je došlo do toga, da je pjesniku oduzeto zakonito naslijeđeno očinsko imanje, ne možemo danas utvrditi, jer ne raspolažemo potrebnim podacima. U svakom slučaju to je za nj bio težak udarac, koji mu je mogao ogorčiti život.

U nastavku, ističući, kako je Ciceron, iako neznatna roda, u Rimu postao silno bogat i dopro do konzulata, kao suprotnost tome iznosi svoj udes u rodnom gradu (stihovi 21—22):

*Me civem civis sacro spoliavit honore,
foelices doluit vivere posse dies.*

(Mene je građanina građanin lišio svete časti,
boljelo ga je, da bih mogao proživjeti sretne dane.)

Ti stihovi nisu potpuni jasni. Kakav je to *sacer honor*, koji je pjesniku onemogućio nepoznati nam šibenski građanin, ne može se naprečac kazati. Ne čini mi se vjerojatnim, da se to odnosi na gubitak očinskog imanja, jer posjedovati očinsku baštinu nije nikakav *sacer honor*. Kako se u prethodnim stihovima navodi, da je Ciceron kao *homo novus* postao u Rimu konzul, dakle postigao *summam potestatem*, pomišljam na mogućnost, da je Šižgorić aspirirao na najveću svećeničku čast u svojem gradu, naime na biskupsku stolicu. Tâ on je bio ugledna roda, doktor kanonskog prava, poznati humanist, sinovac negdašnjega šibenskog biskupa i biskupov vikar, u jednu riječ imao je mnoga svojstva, koja su ga preporučivala za tu čast. Možemo li pjesnikove riječi shvatiti kao izjavu, da mu je neki sugrađanin onemogućio postizavanje biskupske časti? Tome bi potpuno odgovarao izraz *sacro honore spoliavit*.

Kao jedinu svijetlu točku u svojoj autobiografiji Šižgorić spominje Padovu (*Antenoream urbem*), koja mu je podijelila doktorsku čast. Iz sadržaja svih pet pjesama u štampanoj zbirci, koje se odnose na Šižgorićev boravak u Padovi (II 23, 24, 26—28), vidi se, da je odatle odnio samo ugodne uspomene.

Pjesnik je zacijelo imao ozbiljna razloga da se tuži na postupak svojih sugrađana prema njemu, kad je napisao ove stihove (25—26):

*Qua tibi lege querar, dulcissima patria, de te,
que miserum crucias et sine lege vides?*

(Po kojem zakonu da se potužim na tebe, preslatki zavičajju,
koji me bijedna mučiš i vidiš nezaštićena zakonom?)

Iz tih se pjesnikovih riječi jasno razabira, da se grad Šibenik neljubezno ponio prema njemu i da ga nije zaštitio. Da li se to odnosi na gubitak očevine ili na što drugo, nije lako utvrditi. Pjesnik se opravdava, da nije bio krivokletnik poput Sinona ni nevaljalac poput Parisa, da nije imao ljubavnice kao rimski elegičari i da nije o njima pjevao, da nije bio podmitljiv sudac ni kršitelj domaćeg prava i da nije odavao tajne poput Tantalâ i Sizifa. Po riječi *damnasti* u stihu 29 čini se, da je njegov zavičaj doista osudio neki njegov postupak.

U daljim stihovima autobiografije govori o svojem odnosu prema poeziji, koju je prigrlio već u ranoj mladosti (stih 39):

Me vobis dederam teneris studiosus ab annis,

pa izjavljuje, da je pjesništvo uzrok njegovih bolova (stih 45):

Castalides fuerant nostrorum causa dolorum.

Sličnu misao izriče i u stihu 55:

Aonides, nimium nostros lacerastis honores

(Aonijke, previše ste uništavale moje časti).

Shvatimo li to onako, kako je izrečeno, proizlazi, da su Šižgoriću u šibenskoj sredini škodile njegove pjesme. No ni u štampanoj zbirci *Elegiarum et carminum* ni u rukopisnoj zbirci od 16 pjesama nema stihova, koji bi Šižgorića mogli diskreditirati čak ni u očima strogih puritanaca. Tu se postavlja pitanje: Je li nam sačuvan sav pjesnički opus Šižgorićev? Možemo odmah odgovoriti: Nije. To neizravno potvrđuje sam pjesnik u safičkoj odi *Deprecationes pro triumpho* iz rukopisne zbirke, gdje u stihovima 13—14 kaže:

*Lusimus claudum celeremque iambum
Bile concessa satyram notante*

(Pjevao sam holijambe i hitre jambe,
a satiri mi je davao pečat dopušteni jed).

Pjevao je dakle satirične jambe i holijambe. Međutim u Šižgorićevim sačuvanim pjesmama nalazimo samo elegijske distihe, safičku strofu i falečke hendekasilabe. Jambima i holijambima nema ni traga⁷⁾. Zacijelo ih je pjesnik uklonio, jer su mu takve pjesme zbog satirična, podrugljiva i slobodnog sadržaja i tona, koji je za njih tipičan, postale *causa dolorum*. Od malena Šibenika u XV stoljeću, gdje je kler sigurno imao jak utjecaj, ne možemo očekivati onakvu humanističku širokogrudnost u pjesničkoj slobodi, kakva je u to vrijeme cvala u većim centrima talijanskog humanizma.

Od tri poslanice u prozi upravljene Šižgoriću, koje je on uvrstio u svoju zbirku pjesama štampanu 1477, jedna potječe iz pera Tidea Acciarinija, rodom Talijana, koji je djelovao kao nastavnik u Splitu i Dubrovniku. Taj humanistički pjesnik, učitelj Marka Marulića, posjetio je Šižgorića u Šibeniku. Za sretan povratak pjesnik mu je spjevao elegiju od 14 stihova *Ad Tydeum Acciarinum poetam* (III 2). Spomenuta je poslanica Acciarinijev odgovor na tu pjesmu. Uz ostalo Acciarini tu izriče svoju iskrenu privrženost šibenskom pjesniku humanistu⁸⁾. Navest ću kraći odlomak iz te poslanice, jer mi se čini, da nekako potvrđuje iznesene podatke o Šižgorićevim nedaćama u Šibeniku. *Intelligas itaque velim sive arridente sive novercante fortuna te neminem habere Tydeo amiciorum. Et quandoque tu si periculum feceris, invenies Tydei rectam fidem*. U tom odlomku, koji sadržava Acciarinijevo uvjerenje o pravom i postojanom prijateljstvu sa šibenskim humanistom, nisu, kako mi se čini, baš slučajno spomenuti izrazi *novercante fortuna* i *tu si quandoque periculum feceris*. Nagađam, da je Acciarini za svojeg boravka u Šibeniku opazio, kako Šižgorić u rodnome mjestu ima dosta neprilika. Tako postaje potpuno razumljivo njegovo uvjerenje, da ga ne će napustiti, makar „sudbina maćuhinski s njime postupala“ i „makar jednom došao u opasnost“.

⁷⁾ Isp. V. Gortan, Neobjavljena zbirka Šižgorićevih latinskih pjesama u safičkoj strofi, *Ž. A.* IX 1—2, Skopje 1959, str. 185.

⁸⁾ Za Šižgorićevo prijateljstvo s Tidejem Acciarinijem isp. F. Lo Parco, Tideo Acciarini, umanista marchigiano del secolo XV, *Archivio storico per la Dalmazia*, vol. VII (1929), str. 16—23.

Koji su bili ti Šižgoričevi neprijatelji, što su mu zagorčavali pjesničku slavu, po kojoj je bio poznat i cijenjen daleko izvan granica svojeg zavičaja, ne može se jasno razabrati iz njegovih navoda. Ipak je u kratkoj elegiji *Contra ingratum* (III 7) pjesnik ocrtao lik jednog od njih. Kako je ta pjesma važna za pitanje, o kojem raspravljamo, navest ću je u cjelini.

*Euryali formam superas, ingrante, superbam,
Euryalus veluti non tamen ipse places.
Tuque, ingrante, licet Pellide stemmata vincas,
Tersites tamen es moribus ipse malis.
Caedit magna tibi Romani copia Crassi,
pauperiem Codri sed magis ipse velim.
Non tibi Persarum lex est, ingrante, timori,
lex te Persarum perdat, inique, nimis.
Nil tibi cum Musis, Charites tibi nulla dedere,
nil tibi cum Nymphis deliciisque sacris.
Te, puto, Tisiphone genuit vel Cerberus ipse,
Tisiphones habeas Cerbereasque domos.*

Taj nezahvalnik, na kojega se pjesnik oštro obara, prikazan je kao čovjek plemićkog roda i silno bogat, ali bez smisla za pravu poeziju. Takvi su ljudi doista mogli zadavati jade pjesniku uza sav njegov ugled među humanistima.

U spomenutoj rukopisnoj zbirci od 16 pjesama dvije govore o Šižgoričevim literarnim takmacima, bez sumnje iz Šibenika. Prva od njih, *Deprecationes pro triumpho*, izražava pjesnikovo veselje zbog pobjede nad protivnikom, koji mu je ogorčavao život. To je Šižgoričev *triumphus*, koji on izriče ponavljajući četiri puta riječi *Victor evado*. Slična je sadržaja i pjesma *De infenso triumphus*. I tu je Šižgoričev protivnik neki pjesnik, vjerojatno onaj isti, na kojega se odnosi pjesma *Deprecationes pro triumpho*. O njemu pjesnik ovdje kaže (stih 22):

*Quid tonas nostram lacerans Camoenam?
(Što grmiš razdirući moje pjesme?)*

pa dalje (stih 29):

*Saepius, vates, tua tella sensi
(Češće sam, pjesniče, osjetio tvoje strijele).*

Šižgorić na kraju te pjesme ističe, da mu je glavno oružje u borbi protiv tog protivnika bila strpljivost, pomoću koje je nad njim iznio pobjedu.

Sve, što smo dosada iznijeli, opravdava i objašnjava onu sumornu i tužnu notu, kojom je karakterizirana pjesnikova autobiografija. No pjesnikovo uvjeravanje, da ga prati zla kob, nije karakteristično samo za tu pjesmu. Sad jače, sad slabije ono izbija na mnogo mjesta u njegovim pjesmama. Već u proznoj posvetnoj poslanici Petru Toboleu Šižgorić izjavljuje, da je često pjevao pjesme, kad su ga mučili jadi (*doloris cruciatu affecti*). Vrijedno je spomenuti, da se u štampanoj zbirci, gdje

pjesme, kako kaže sam Šižgorić, nisu poredane kronološkim redom, već prva pjesma *De Musae luctibus* započinje distihom, u kojem pjesnik spominje svoj zao udes:

*Musa mihi fuerat lachrymosis plena querellis,
materiam Musae sed mea fata dabant.*

(Muza mi je bila puna plačnih tužaljki,
ali je Muzi pružao građu moj udes.)

U istoj pjesmi Muza kaže o pjesniku ovo (stihovi 89—90):

*Certe ego, cum miseri verso mala fata poete,
semper ut infoelix turtur amara gemo.*

(Doista, kad dozivam u pamet pjesnikov zao udes,
ja uvijek gorke jecam poput nesretne grlice.)

Slično raspoloženje izbija i iz pjesme *Musae et vatis carmen* (I 3), u kojoj stihovi 5—6 sažeto iznose glavne pjesnikove jade:

*Rerum pernities luesque fratrum
et damnum patriae fidesque parva.*

(Propast imanja i smrt braće
i stradanje zavičaja i premalo iskrenosti.)

Fides parva, koju pjesnik ovdje navodi, ne će, kako smatra M. Šrepel⁹⁾, značiti „jenjavanje vjere“, naime opadanje pobožnosti. Mislim, da pjesnik tim riječima aludira na neiskrenost i nepoštenje onih, koji su se izdavali za njegove prijatelje, a stvarno su mu bili podmukli neprijatelji. Na takve se ljude odnose i stihovi 49—50 njegove autobiografije:

*Sed, rogo, quis vates fictos toleraret amicos?
a, pereat simulans hostis amicitiam!*

(Nego, pitam, koji bi pjesnik mogao podnositi lažne prijatelje?
Jao, propao onaj, koji hini prijateljstvo, premda je neprijatelj!)

U elegiji *De duorum fratrum obitu* stih 33 glasi:

In me fors teneris eadem quid scivit ab annis?

(Zašto taj isti udes bijesno udara na mene od djetinjstva?)

Prema tim pjesnikovim riječima mogli bismo zaključiti, da mu ni djetinjstvo nije bilo sretno. Kako o neugodnostima najmlađih dana pjesnik ni drugdje ništa ne kaže, ne znamo, na što time cilja.

Šižgorić se toliko tuži na svoju zlu kob, da na nekoliko mjesta ističe, kako bi mu bila ugodnija smrt od takva života. Tako, na primjer, u elegiji *Ad Ambrosium Sibenicensem philosophum* (III 1), opisujući vjerno i realistički tok svoje bolesti, kojoj umalo što nije podlegao,

⁹⁾ O. c. str. 221.

kaže, da je kleta sudbina (*impia fors*) mučila njegovo tijelo, ali ga nije skončala (stih 3):

..... *quia me noluit melioribus addere fatis.*

Tu su *meliora fata* smrt bolja od nesretna života. Smrt priželjkuje pjesnik i u elegiji II 5, 37—38:

*Atque utinam nostros singultus clauderet annos,
gauderem extinctis tot mihi morte malis.*

I kamo sreće da smrtni hropac zaključi moje godine;
bio bih veseo, kad bi mi smrt prekinula tolike nevolje.)

Isp. i stihove 55—56 iste pjesme, gdje je to izrečeno kao očekivanje skore smrti.

Svoj gorak udes ističe Šižgorić i na drugim mjestima u svojem pjesničkom opisu. Isp. I 1, 54; I 3, 2—3 i 20; II 5, 1—2; II 19, 6—8; II 29, 1—2, 5 i 23; III 5, 39; III 6, 61.

Toga ima tako mnogo u njegovim pjesmama, da ne možemo pomišljati, da je to pjesničko uveličavanje sitnijih nedaća. Pjesnikove riječi ne djeluju kao pjesnička igrarija, nego kao iskren izraz bola i gorčine čovjeka, kojemu je život doduše donio pjesničku slavu, ali mu je ujedno i nanio mnogo teških udaraca.

Držim, da to nije bilo dovoljno istaknuto u dosadašnjim prikazima Šižgorićeva života.

Zagreb.

V. Gortan.

RÉSUMÉ

V. Gortan: LES DONNÉES AUTOBIOGRAPHIQUES DANS L'OEUVRE POÉTIQUE DE GEORGIUS SISGOREUS

Dans le présent article l'auteur analyse l'autobiographie poétique et les autres poésies de l'humaniste croate Georgius Sisgoreus qui ont trait à sa vie personnelle. Bien qu'il fût un poète connu et célèbre parmi les humanistes, il éprouva des gros déboires dans sa ville natale de Šibenik. Il y perdit son héritage paternel et fut privé de „honor sacer“. En expliquant cette expression assez vague, l'auteur envisage la possibilité qu'il s'agit là de la chaire épiscopale de Šibenik à laquelle le poète en sa qualité de chanoine avait le droit d'aspérer. En outre, il perdit ses deux frères en pleine jeunesse et fut témoin de l'invasion turque dans le territoire de sa ville natale. Tout cela a laissé une forte empreinte sur son oeuvre poétique où maintes fois il se plaint de son mauvais destin.